

NYCKELHARPAN

NR 3/2001

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS MEDLEMSTIDNING

ZORNMÄRKES-
UTDELNINGAR

PRESENTATION
AV STYRELSEN

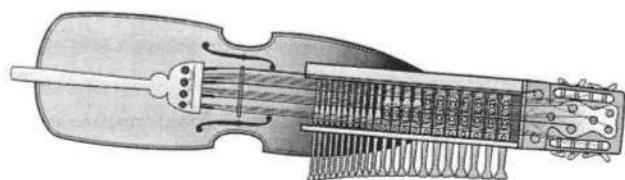
MEDLEMSMARIKEL

MARIA
JOHANSDOTTER
– NYCKELHARPO-
SPELMAN

2 POLSKOR

INBJUDAN TILL KURS

M.M.

NYCKELHARPAN NR 3/01

Årgång 15.

Medlemstidning för Föreningen Nyckelharpan.

Utkommer med 4 nr per år. ISSN 1401-2936

Adress: Föreningen Nyckelharpan, c/o Möllerman
Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Ansvarig utgivare: Sture Möllerman.

Redaktion:

Sture & Marianne Möllerman, tel 08-768 13 66.

Anne-Marie Tärnström, tel 08-89 91 80.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej kopieras för publicering utan medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara på redaktionen senast 20 november.

MEDLEMSSKAP

I Föreningen Nyckelharpan kan du välja antingen fullt eller begränsat medlemskap.

Fullt årligt medlemskap erhålles mot inbetalning av 125 kr på föreningens postgirokonto nr 491 82 94 - 2.

Väljer du lägre medlemsavgift, 100 kr, erhåller du tidningen Nyckelharpan men avstår från all övrig information.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

		Telefon
Ordförande	Sture Möllerman	08-768 13 66
Kassör	Kjell Wigforss	08-758 17 55
Sekreterare	Anne-Marie Tärnström	08-89 91 80
Ledamot	Monica Hedelius	08-754 24 57
Ledamot	Karin Wester	08-778 15 09
Suppleant	Annika Ohlsson	08-754 21 57
Suppleant	Bertil Svensk	08-556 512 62

Föreningen Nyckelharpan org. nr 80 20 11-4289

<http://welcome.to/nyckelharpan>

OMSLAGSBILDEN

Jan Sahlberg från Täby, var en av årets uppspelande som fick zornmärket i silver vid riksspelmansstämman i Hällesåker. Läs mer om detta på sid 4.

Foto: Sture Möllerman

INNEHÅLL

i detta nummer

Tobotorsdagar	sid. 3
Ett byggtips	sid. 3
Zornmärkesutdelning	sid. 4-5
Presentation av styrelsen	sid. 6-7
Medlemsmatrikel	sid. 8-9
Maria Johansdotter – nyckelharpospelman	sid. 10-11
Två enkla polskor	sid. 12-13
Femton 3/4-harpor till skolan i Bollnäs	sid. 12
Långväga gäster	sid. 13
Folkmusik i låthäfte, på CD och DVD.	sid. 14-15
Låtkurs i november	sid. 16

Nästa manusstopp 20:e november

Oktober- stämman

i Uppsala lördagen den 27 oktober kl 14.

I år kommer stämman att hållas på restaurang Flustret, en nygammal upplevelse för alla som var med när stämman hölls i Uppsala universitets aula (och senare på slottet) med påföljande supé på Flustret.

Centralt i Uppsala med bra möjligheter till både dans och buskspel kommer Flustret säkert att locka många spelmän till oktoberstämman i år.

Arrangörer: Uppsala Folkmusikförening och Uplands Spelmansförbund

BIRGER GUSTAFSSON AB

är Föreningen Nyckelharpan sponsor i form av mycket generösa villkor vid tryckning av vår medlemstidning. Vi tackar alla hos Birger Gustafsson AB som på detta sätt stöder vår verksamhet.

Visst finns det musikaliska husdjur.

I våras skaffade vi en labradorvalp. Det är vår tredje i ordningen. Vår förra hund Tilda som blev drygt femton år var mycket förtjust i stråkmusik. Det rådde inga tvivel om den saken inbillade vi oss, för så fort vi började spela kom hon alltid farande. Satt eller stod vi i en ring lade hon sig helst i mitten. Spelade man ensam låg hon alltid tätt intill, fullkomligt stilla och njöt.

Det var likadant med vår första labrador Lisa. Om vi besökte någon stämma och träffade Ceylon Wallin och hon inte var med oss, fick vi alltid frågan:

– Och var har ni hunden?

Vår nya hund Amanda har redan avverkat åtta spelmansstämmor och ett besök vid Folkmusikens Hus i Rättvik.

På hennes första stämma då hon var tio veckor gammal, kissade hon nästan på en fotstampande harpspelare. Och i

Österbybruk några veckor senare – hennes fjärde stämma och något rikare på erfarenheter – mötte hon bland andra spelmanen Henry Wallin. Efter att han hört om hennes alla stämmobesök kom genast kommentaren:

– Det syns, för öronen hänger redan på henne.

Idag betar hon sig precis som våra tidigare "familjelabbar". Hon kan vara hur livlig som helst, men när våra fioler eller nyckelharpor börjar låta lägger hon sig nära intill oss och kopplar av fullständigt. Ofta med huvudet på någons fot så han eller hon har svårt att stampa takten.

Hundar brukar ju ofta kunna en del olika konster. Sitta vackert, vacker tass, osv. Självt har jag funderat över möjligheten att även lära vår Amanda hämta stråken fint, skälla på hårt ljudande dragspel, etc.

Sture Möllerman, ordf. och husse

Tobotorsdag

På Eric Sahlström Institutet i Tobo, norra Uppland bedrivs inte enbart studier i nyckelharpmusik. Nej, där pågår även en mängd andra olika folkmusikaktiviteter. En sådan är *Tobotorsdagarna*, en populär tillställning där man får träffa och lyssna till inbjudna spelgrupper. Vill man kan man även ta med dansskor och instrument för att aktivt ta del av kvällen.

Till en kostnad av 40 kronor får man soppa, smörgås och kaffe som serveras kl 18 - 19. I övrigt är det fri entré och spelet tar sin början kl 19.00.

Kommande torsdagar på Eric Sahlström Institutet:

18 oktober	Österby Spelmän
1 november	Söderfors brukskapell
15 november	Västmans Spelmanslag
29 november	Eleverna från ESI
17 januari	Tensta Spelmanslag och Folkdanslag
31 januari	Tierps Spelmanslag
14 februari	Eleverna från ESI
28 februari	Strömsbergs Bygdedansare
14 mars	Jernbergsgruppen
11 april	Lövstabygdens Spelmän
25 april	Älvkarleby Folkdansgille och Nyckelharpor

Byggtips för stränghållare

Tage Larsson, harpbyggare i Skövde förmedlar ett byggtips gällande förstärkningspinne i stränghållaren.

Många byggare sätter inte dit någon förstärkningspinne över huvudet taget, men Tage menar att den ökar hållfastheten avsevärt. Han har gjort åtskilliga tester genom att tillverka en rad stränghållare med och utan pinnar i olika former. Därefter har han pressat sönder dem och undersökt skillnaderna i hållfasthet.

Tage brukar göra ett brotschat hål i stränghållaren och sätta dit en konisk pinne, med konicitet 1°. När man pressar in pinnen tränger inte limmet bort, utan man får en perfekt limyta. Detta förfarande stärker upp stränghållaren väldigt mycket.

Nedskrivet av Anne-Marie Tärnström.

Tage kan nås på internet
e-post: tage1922@brevet.nu
hemsida: <http://user.tninet.se/~rvt469e>
eller adress & telefon
Hentorpsväg 54, 541 52 Skövde
0500-416722

Zornmärkes- uppspelningarna

Riksspelmansstämman 2001 tog plats i Hällesåker, nära Lindome i Halland. Stämman innefattade förstås uppspelningar för zornjuryn. Ovanligt många silvermärken delades ut i år, hela tolv spelmän tog emot sina utmärkelser och kan nu titulera sig riksspelmän. Av de tolv var två nyckelharpspelmän, Ingmarie Romell från Hjärtum norr om Göteborg och Jan Sahlberg, Täby. Motiveringingen för Ingmaries utmärkelse löd "För dansant och klangskönt spel av upplandslåtar" och Jan fick silvermärke "För dansant spel av upplandslåtar på silverbasharpa".

Ingmarie är till vardags musikledare i Lilla Edets kommun och hon spelar i gruppen Kafferast som på repertoiren har låtar från Göta älvdalen och egna kompositioner.

Jan började sin folkmusikbana som fiolspelare men gick snart över till kromatisk harpa för att så småningom ta steget till silverbasharpan. Fortfarande trakterar han även gärna fiol och då helst upplandslåtar.

Förutom silvermärken delas ju ut andra utmärkelser; diplom, bronsmärke samt diplom efter bronsmärke.

Pernilla Karlsson, Munkedal erhöll diplom efter bronsmärke "För klangskönt nyckelharpospel". Pernilla tog folkmusikpedagogexamen 1997 vid Malmö musikhögskola, med nyckelharpa som huvudinstrument. Efter examen har hon arbetat som klasslärare i musik i Tomelilla och nu Kungälv.

Ola Brostam, Eskilstuna, tog emot sitt zornmärke i brons "För frejdigt och dansant nyckelharpospel". Ola spelar nyckelharpa sedan 1975, det blir förstås mycket sörmländsk musik när han hemma i Eskilstuna leder nyckelharppgruppen Mollskinn och spelar med Brodéns kapell.

Två västsvenska nyckelharpspelare fick diplom av zornjuryn, Karin Wernersson i Hjärtum "För lovande nyckelharpospel" och Toivo Wiskari, Ödsmål "För rytmiskt spel på nyckelharpa". Karin är elev till Ingmarie Romell och har spelat harpa sedan 9-årsåldern. Toivo är upplänning från början och inledde sin spelmansbana som elev till Anders Liljefors i Storvreta. Numera blir det spel i alla möjliga sammanhang – jazz, vissång, "ny folkmusik" mm.

Ytterligare en nyckelharpspelare fick diplom, Emil Lundblad, Täby. Han kommer från en familj med mycket musicerande innanför väggarna, där mormor har varit en driftig och aktiv fiolspelman och Emil får nu föra folkmusiktraditionen vidare.

Han har varit en idog elev vid Ekebyholmskurserna de senaste åren.

*Text och foto:
A-M Tärnström
med viss assistans av
S Möllerman.*

Överst: Emil Lundblad

Ovan: Ola Brostam

Till vänster: Ingmarie Romell tar emot sitt silvermärke.

Överst till vänster. Jan Sahlberg bjuder publiken på ett smakprov.

Ovan: Pernilla Karlsson får sitt diplom.

Till vänster:

Toivo Wiskari och Karin Wernersson.

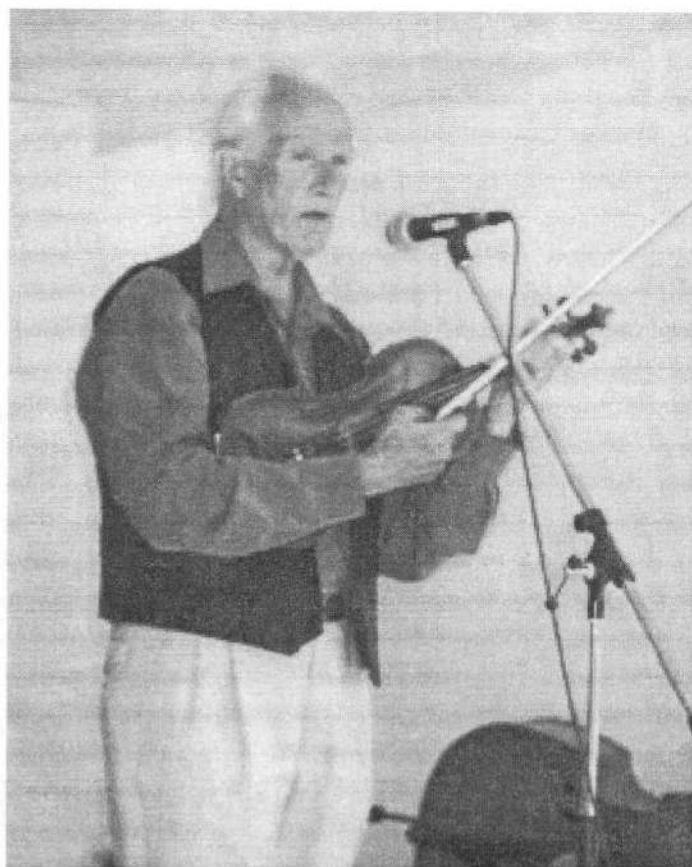
Zornmärket i guld år 2001 till Uppland

Anders Liljefors från Storvreta i Uppland var årets mottagare av zornmärket i guld, som tilldelas någon "synnerligen framstående traditionsbärare". Mästerspelmannen fick utmärkelsen med motiveringen "För mästerligt och stilfullt spel av upplandslåtar på fiol."

Många som mött Anders på kurser och konserter vet att han tillika är en storspelman på nyckelharpa. Och för att inte tala om vissångare! Vid sitt framträdande på spelmansstämman i Hällesåker stämde publiken in i sången när han framförde "Skänk en slant åt spelman", en visa som Anders introducerat och som blivit mäkta populär i hela landet.

Föreningen Nyckelharpan ber att få framföra sina hjärtligaste gratulationer.

Text och foto: Anne-Marie Tärnström

*Stående fr vänster: Annika Ohlsson, Anne-Marie Tärnström, Kjell Wigfors, Karin Wester och Monica Hedelius.
Sittande: Sture Möllerman och Bertil Svensk*

Styrelsen

för Föreningen Nyckelharpan finns alltid namngiven med telefonnummer i vår medlemstidning, sid 2. Men många av de medlemmar som sällan eller aldrig kommer på våra träffar kanske heller inte mött alla i styrelsen. Här gör vi därför en enkel presentation, nedtecknad av ordföranden i samråd med respektive ledamot.

Ordförande

Sture Möllerman, Täby, valdes 1995 som ordförande i Föreningen Nyckelharpan och tog året därpå även över redaktörskapet efter Sven Nordin.

Sture började redan tidigt att spela fiol i skolan, men gick i tonåren över till banjo- och gitarrspel. Under en kortare period var han även trombonist i skolorkestern och i ett dixielandband. 1968 drogs han med i den stora folkmusikvågen och köpte en ny kinesfiol med stråke och låda för 120 kronor. Tre år senare bildades Täby Spelmansgille på initiativ av Gösta Sandström. Där blev Sture medlem redan från början. Senare, under många år arbetade han först som sekreterare och sedan som ordförande. Han var även verksam

som styrelsemedlem och redaktör i Uplands Spelmansförbund under åren 1983 - 88.

I samband med en byggkurs 1975 i Täby började Sture spela nyckelharpa. Idag är huvudinstrumentet en Sahlströmharpa från 1981 och repertoiren är i huvudsak uppländsk.

Sekreterare

Anne-Marie Tärnström, Vällingby, är utöver sekreterare i föreningen den som idag tillsammans med ordföranden står bakom det mesta som skrivs i vår medlemstidning. Hon har även fram till nu haft ansvaret för föreningens hemsida på internet.

Anne-Marie började sin bana som nyckelharpspelare i gruppen "Harpan Min" 1972 under ledning av Mats Liljeholm (fd Kouppala) och Anders Liljefors. Anne-Marie är medlem i Järfälla Nyckelharpsgille, men spelar mest tillsammans med maken Gunnar Norlinder som är riksspelman på munspel. Då blir det oftast uppländslåtar och på en nyckelharpa byggd av Otto Damgren.

Anne-Marie spelar även tvärflöjt och har under en tid medverkat i Järfälla symfoniorkester.

Kassör

Kjell Wigforss, Täby valdes som föreningens kassör vid senaste årsmötet efter att ha varit en av våra revisorer. Han har även tidigare suttit i föreningens styrelse.

Utöver ett hängivet nyckelharpspel är Kjell en mycket skicklig nyckelharpbyggare och reparatör, känd för inte så många men mycket gott byggda och välklingande instrument.

Kjell har tidigare varit verksam i Täby Spelmansgilles styrelse, men är idag enbart en av medlemmarna dock en av de aktivaste. Under många år var han även kassör i Uplands Spelmansförbund och verkade också under en period som revisor i Sveriges Spelmäns Riksförbund.

Just nu är Kjell involverad i ett stort uppteckningsarbete av låtar från Stockholms skärgård. Och han spelar naturligtvis på en av de egna byggda harporna.

Ledamot

Monica Hedelius, Sollentuna, valdes in i styrelsen i år.

Hon började spela nyckelharpa samtidigt som hon byggde sitt första instrument 1992. Först fem år senare kom hon igång riktigt på allvar. Två år för Peter "Puma" Hedlund och nu ingår Monica i en grupp under riksspelmannen Henrik Erikssons ledning i Solna Kulturskola.

Monicas harpa är byggd av Sören Åhker och hennes repertoire består i första hand av upplandslåtar.

Monica spelar även piano och sjunger i kör – altstämma. Dessutom är hon aktiv både som bygdedansare och folkdansare.

Ledamot

Karin Wester, Tullinge, har varit med oss i styrelsen sedan våren 2000.

Karin har spelat nyckelharpa sedan början på 80-talet. Hon är uppvuxen i en musikalisk miljö med en far som också var spelman. Från att först ha trakterat piano och sedan dragspel tog hon därefter steget fullt ut till nyckelharpan. Det var barnen Lena, Maria och Mats Wester (han med Nordmans) som fick henne till det.

Karin är sedan länge medlem i Slagsta Gille, strax söder om Stockholm och är där aktiv i musiksektionen med en repertoire från hela landet. Hon spelar på en harpa byggd av Hasse Gille.

Suppleant

Annika Ohlsson, Sollentuna, valdes in i styrelsen i våras och började genast komma med friska idéer. Det var Annika som tog med sig en engångskamera på vår senaste låtkurs i Tobo. Alla fick använda kameran och det blev många roliga bilder till Tidningen Nyckelharpan.

Hon kom igång med sitt nyckelharpspel på allvar för omkring fyra år sedan. Hon gick samtidigt med Monica Hedelius för Peter "Puma" Hedlund och sedan för Henrik Eriksson i Solna Kulturskola, där hon försätter att spela.

Annika som är "dalkulla" och naturligtvis medlem i Dalaföreningen i Stockholm spelar lika gärna dala- som upplandslåtar på sin nyckelharpa – byggd av Sören Åhker.

Suppleant

Bertil Svensk, Västerhaninge, är den av oss med flest verksamma år i styrelsen. Han har fram till denna höst haft hand om vår medlemmatrikel. Nu kommer han istället ta över vår hemsida efter Anne-Marie.

Bertil är en "musikalisk allätare" som spelat nyckelharpa sedan 1987 bl a i Svartlösa Spelmän – en av grupperna som ingår i Nacka Hembygds-gille. Men där trakterar han idag mestadels kontrabas. 1990 - 92 var han Föreningen Nyckelharpans ansvarige för nybörjarkurser i låtspel.

Bertil är heller inte främmande för folkdans och har under en period ingått i gruppen Vikingdansarna i Stockholm. Han har också varit verksam i Bygdedansens Vänner både som spelman och som dansare. Han har erhållit brons- och silvermärke i polskedans.

P. S.

När vi har våra styrelsesammanträden, 5 - 6 ggr per år, ser vi alltid till att det även blir en stunds musicerande. Och ibland kan det bli sent på kvällen innan harporna tystnar.

Du som tycker det skulle vara trevligt att ingå i styrelsen, var inte blyg. Kontakta valberedningen, Christer Kvarne, telefon 08 - 641 25 12.

Vi måste alltid ha förslag till nya styrelsemedlemmar på lut.

Skriv in redan nu i din almanacka:

Julfest fredag 14 december

MUSIK, SPELANDE TOMTE, ROLIG TÄVLING MED PRISER, MAT MM.

Separat inbjudan med mer information skickas i slutet av november till alla fullt betalade medlemmar.

Maria Johansdotter – nyckelharpospelman

av Per-Ulf Allmo

Den tidigaste kvinnliga nyckelharpospelman historien avslöjar kommer klivande sista biten över isen den kalla senhösten 1702: en ung, ännu tonårig Maria Johansdotter från Sanda by, Fågelö socken. Hur det sedan gick för henne har vi kunnat läsa brottstycken av på några håll, men frågetecken om hennes personlighet och bakgrund har varit irriterande så därför hör en något mer uttämmande redovisning.

Båten som Maria kommit med från Åland hade blivit infrusen på sin väg till Stockholm och då hennes ”Styffar och de andra manfolken rest därifrån, har hon lemnat sig kvar, och med arbetande hoos godt folk sampt spelande på Nyckelspehl, för dem som druckit på Crogarne, sökt sin föda öfwer vintern”. Knappast någon lämplig sysselsättning för en kanske behagfull flicka, och så lätt går det inte heller: ”uti mangel [brist] av arbete, nödgas hon sörja för sitt uppehälle genom att gå omkring och på värdshusen spela nyckelharpa samt sjunga om Stolts Narva och om Huru Kung Karl bar sorgen för henne och andra då populära visor”, och på det viset få pengar till detta.

Den företagsamma ålandsflickan blir snart bekant för sitt spel och sin vackra röst, men hon tröttnar snart på att ”söka sin föda på krogarna och med sitt nyckelspel roga dem som druckit”. Eftersom hon har sitt ”goda beskedh” med från kyrkoherden Daniel Mansnerus hemma har hon inga svårigheter att få pigtjänster: på vårkanten 1703 i Dyvik, Roslagskulla, som ägdes av Claes Wins på Regeringsgatan i Stockholm; efter midsommar hos en handelsman Johan Peringer för 8 öre om dagen, och på hösten flyttar hon till smeden Mats Berg i Svinninge, Österåker.

Hon stannar över vintern, men våren 1704 blir hon ”städslad af Högwälborne Grefwens och Cammarherrens Herman Flemmings Fogde, Lars Roberg på ett halft Åhr, till Sätessgården Thuna, uti Bro och Åkers härad”; senare heter det att ”skall uti förledit åhr en piga tient som uti Åhland född wore ... hafwande dher brukat spela på fiol och nyckelgiga”. Väl där lockar hon en byggmästare Mons.W.Hans Buthägger från Stockholm, något som slutar med att hon lämnar tjänsten och tar en båt in till stan för att istället arbeta i hans trädgård vid Träskbacken. Men längre tid än två månader står hon inte ut här heller ”efter hon widh det arbetet inte hwarit så hwan som eljest med allehanda Manfolkssysslor”, och ”i mangell af annan tienst” och uppenbar vilshenhet återgår hon till att ”med spelande på krogar sig ärnähra, så med nyckelspel som fiol, efter som hon under dhen tijden, på hwilken hon wistadt wid Thuna skall och med flit öfwat sig att spela på fiol, lika som hon tillförene

och då hon ännu hemma war på Åland lärdt sig på Nyckelspehl”.

Fortsättningen blev inte precis enklare, straxt före jul råder henne ”en obekant herreman”, en ”compagnifare” på Brädekrogen strax nedanför Kungsvedgården i Stockholm, henne att anlägga mansdräkt och hjälper henne med ett falskt ”beskedh”. Det blir likt ”en båtsman klädder var” hon vintern 1705 åter beger sig iväg ut på landet.

Det börjar bra, under namnet Magnus Johansson får hon i Lovö församling som dräng fyra öre mer om dagen än som piga, ”jämppte sitt nödtorftige underhållsättnjutande”. Sjunga kan hon inte sluta med, men nu blir det varje söndag i kyrkan vilket ändrar med att ”Capellanen Hans Wyrldighet Erich Kilmark” en dag kommer för att ”tillspörja henne om hon hade lust att blifwa kläckare, efter han hade förnummit hon hade god röst att siunga”, den förre hade just gått bort. Men det ”suspecta beskedh” hon visar fram väcker misstankar och under tiden det ska kontrolleras blir hon lärling hos sockenskomakaren Lars Jönsson eftersom han tyckte hon såg ”unger och snabber” ut. Snart börjar pigorna svärma för den unge drängen som spelade för dem i ”wakestugor och räfsägästabodar, drack brännewin, rökte tobak, kysste dem och tog dem i famn” och den ena efter den andra av pigorna blev kär i honom. Trots att det var något som inte stämde med denne Magnus ”som hade allehanda wäsen med pigorna, wore i allt snäller, dåck att intet qwinfolk wore med honom nöyd och belåten”, hamnar också den avlidne klockarens systerdotter, Maria Andersdotter, i samma kärleksnöd och när också hon får korgen tycker att hon lika gärna kan dö. Hon tar ett rep för att ge sig ut i skogen och ”hängia upp sig”, men eftersom hon tar vägen om skomakarens för att ”biuda farwäll” så avslöjas hennes plan. Modern och skomakarens piga får ”den öfrige dehlen af dagen, uti starckt rägnwäder löpa efter denne Maria att afhålla henne ifrån en så faselig och förskräckelig gärning”. De fann henne som väl var i tid och möter på vägen hem kaplanen som menar att det har ”giordt honom ondt att denne [Magnus] bedrägelige menniska, skulle så liderligen förleda den unga pigan och bringa henne i ett så skammeligt wahnryckte...”.

När Magnus något senare får reda på att hennes identitet är avslöjad och att pigan tänkt hänga sig hotar hon skomakaren med att vilja ta sitt liv, men då anmäler han henne och den 24 augusti 1705 blir hon hämtad och förd till fängelset på Svartsjö slott. Vid hösttinget den 10 oktober svarar hon på frågan om varför hon klätt sig i manskläder: ”att hon på alla ställen där hon hade tjänat, fått göra drängiars arbete, och

att hon som utaf det brukh som uti Åhland där hon war födder, skall allt qwinfolken förrätta sina sysslor som Manfolken, blifwit i begynnelsen wahn med allehanda Manfolksarbete, så skall hon allt mehr och mehr fådt lust dertil, så att änkel hon warit uti Qwinfolkskläder klädd, har hon lijkwäll alltid hållit sig till de sysslor, som en dräng tillkomme, uthlåtande sig att hellre willja köra till skogs och hämpta in stock, än twätta en disk, hwarföre hon blifwit af andra intahter, har hon förment sig intet ondt giöra. När hon klädde sig i Manskläder, hade hon uti sitt sinne afsagt sig att älska allt Manfolk". Två betrodde kvinnor fick i uppdrag att undersöka om hon var kvinna eller man och vid vårtinget i mars 1706 betygade de under ed att "denna Maria Johansdotter war ett Qwinfolk allenast med qwinliga ledamöter [lemmar]".

Slutet på hela historien blev att Färentuna tingsrätt hänskjöt målet till Svea hovrätt uttalande att: "...denna Maria Johansdotter således förbytt sitt namn och drägt, giordt stor oreda uti Lähnet, hwarijenom en och annan förargelse dels given och dels tagen, sig tilldragit hafwer, wara så wäl emot det som uti Deut eronomun 22:5 (5te Mosebok: 'en qwinna skall inte bära hwad en Man tillkommer, ...') förbiudes, sen all wärdslig ordning, men likwäll så som öfwer

allt sådant, intet straff uti Guds eller wärdslig Lagh utsatt är, så har Tingsrätten denna sak till den Högloflige Kgl. Hoffrätten nu underdånödmjukeligen referera skolat, fallande dåck förgripeligen på de tankar, att hon med något arbitralt [skiljedoms-]straff, såsom 14 dagars fängelse på waten och bröd anses kunde".

Maria var född ca 1683 i Sanda, Föglö socken på Åland. Byn bestod av två bebodda och ett öde hemman. Hennes far, bonden Johan Mattsson, var nämndeman vid Ålands domsagas ting i Föglö-Kökar den 16 februari 1691, men på nästföljande ting den 17 september väljs en efterträdare då han avlidit. Modern änkan Brita Matsdotter gifter om sig med bonden Erich Jöransson och avflyttar; två vuxna söner blir kvar på fädernegården men Maria följer med.

Lärde spela nyckelharpa gjorde Maria hemma på Åland. Av vem går inte att få fram, men instrumentet användes i alla fall inom ögruppen: år 1679 efterlämnar Erik Hansson i Stentorpa, Föglö, en, och 1738 lotsen Per Persson i Sottunga – närmsta större grannö i nordost, en annan nyckelharpa – om det nu inte var samma instrument.

Efter sverigeäventyret försvinner denna handlingskraftiga Maria för gott i hävderna och vart vet ingen.

EFTERLYSNING

Vem är den harpspelande unga damen på bilden ovan?
Per-Ulf Allmo har tagit bilden vid Sollentunastämman 1996

och är intresserad av spelmannens namn.
Per-Ulf önskar svar på telefon nummer 08 - 778 29 73

POLSKA EFTER LUMP-JANNE

upptecknad av Ingemar Aronsson

Denna polska fick vi lära oss av Sigurd Sahlström på Föreningen Nyckelharpans helgkurs i Tobo våren 2001. Lump-Janne var en uppländsk fiolspelman som gick runt i gårdarna och samlade Lump.

Femton 3/4-nyckelharpor till skolan i Bollnäs!

Nyckelharpbyggaren Herbert Johnsson från Fullen utanför Edsbyn är verkligen en sann entusiast. Han har idag tillverkat runt etthundratrettio nyckelharpor. Av dessa överlämnade han för en tid sedan femton 3/4-harpor till spelgruppen Voxnadalens Nyckelharpor. Dessa instrument har sedan lånats ut till skolan i Bollnäs med önskan att få fler ungdomar att börja spela.

Till en början gick det lite trögt, då man inte hade någon lämplig lärare att tillgå. Men så flyttade riksspelmannen och flerfaldige världsmästaren i nyckelharpspel Peter "Puma"

Hedlund med familj upp till Vallsta i Hälsingland. Peter fick tjänst som musiklärare och idag har han ett tiotal nyckelharpspelande elever.

Skulle fler av våra etablerade nyckelharpbyggare vara lika generösa som Herbert Johnsson, fick vi nog snart uppleva ännu en nyckelharpsvåg men vida överträffande den som drog över landet på 70-talets början.

Tack Herbert för din fina insats!

Sture Möllerman

SLÄNGPOLSKA

av Stefan Ekedahl

Denna säckpipsslängpolska i a-moll fick vi också lära oss i Tobo. Den är komponerad av Stefan Ekedahl från Rättvik, en spelkamrat till Sigurd Sahlström.

Långväga deltagare

på Ekebyholmskursen 2001 var Mia Strömberg och Birger Gran från Luleå. Birger är spelledare och Mia medlem i Luleå Nyckelharpor.

Luleå Nyckelharpor är en relativt nybildad grupp bestående av fem nyckelharpor och en "kompsektion". Hösten 1999 började det hela som informella träffar hemma hos spelledaren Birger Gran och de flesta var vid den tiden nybörjare på instrumentet. Några av de ursprungliga deltagarna har under åren hoppat av och andra tillkommit, men sedan något år består gruppen förutom de fem harporna av en fiol, två gitarrer och en elbas.

På repertoiren finns förstås många upplandslåtar, mycket ur Leif Alpsjö's studiematerial, men dessutom musik från Norrbotten och Västerbotten. Gruppen är flitigt anlitad vid olika evenemang kring hemtrakterna, om det kan man läsa på den informativa hemsidan, hem.passagen.se/lulenyckel-

harpor. Där finns även en fyllig repertoirlista och, förstås, presentation av de nio medlemmarna i Luleå Nyckelharpor.

Text och bild: Anne-Marie Tärnström

Mästaren ger harplektioner i din TV

Vi har tittat på första delen av Peter "Puma" Hedlunds nya nyckelharpskola.

Av Henrik Lundqvist

Så sitter han där. Den flerfaldige världsmästaren i nyckelharpa. Han har harpan i knät och pratar till mig med en lugn, avspänd röst. Peter Hedlund, förmodligen mer känd som Puma, har lovat att lära mig spela nyckelharpa.

Han spelar låtar först långsamt, sedan snabbt. När jag blir osäker på vad han gör med vänsterhanden ber jag honom att visa det särskilt tydligt.

Men om detta vet Peter själv ingenting. Jag tittar nämligen på en inspelning. Det är den första delen av hans nyckelharpskola, och mig veterligen den första nyckelharpskolan sedan Leif Alpsjö presenterade sina häften och kassetter i mitten av 70-talet.

Peter har inte nöjt sig med häften och ljud- och videokassetter. Han har spelat in sig själv på film och lagrat det på en DVD-skiva. DVD-skivan kan spelas upp i en dator som har DVD-spelare (ser ut som en vanlig CD-spelare, men är märkt "DVD") eller i en DVD-spelare som är ansluten till en TV.

En av fördelarna med att använda DVD som informationsbärare istället för en videokassett är att det går att lagra en massa extra information på skivan. Det visar sig här exempelvis genom att du kan få Peter att prata engelska i stället för svenska.

Dessutom innehåller skivan noter till de tolv låtarna som Peter lär ut, och ett texthäfte. Häftet kan antingen läsas på skärmen eller skrivas ut. I texten finns utförliga förklaringar till sådant han nämner på inspelningen.

En riktigt finurlig funktion är att du kan välja mellan två bildvinklar. Antingen visar han sig i helfigur så att du ser stråkföring och instrumenthållning, eller så kan du välja att få se en närbild av vänsterhanden.

Den kanske mest uppenbara fördelen med DVD-skivan jämfört med en videokassett är att det är enkelt och går snabbt att hoppa mellan olika avsnitt, för att exempelvis repetera en låt du håller på att lära dig.

Låturvalet är pedagogiskt klokt för nybörjare. Den första låten spelas på en sträng, den andra kräver två strängar. Sedan kommer låtar som kräver vänsterhandsförflyttningar och mot slutet så en låt som utnyttjar dubbelgrepp.

Peter spelar låtarna först långsamt, sedan i normaltempo. I den långsamma versionen spelar han en "naken" version av låten utan drillar och andra utsmyckningar. I normalversionen lägger han till dessa så att du får en uppfattning om hur låten kan spelas i sin färdiga version. Han är föredömligt noga med att påpeka att hans spelsätt bara är en variant, och att det finns en uppsjö sätt att spela låtarna på.

Skivan kostar 750 kronor. Även om det är mycket pengar är det faktiskt inte mycket dyrare än alternativet, Leif Alpsjös texthäfte och ljud- och videokassetter. Dessutom är detta en mer effektiv inlärningsmetod.

I höst kommer nummer två av skolan och så småningom blir det också en tredje del.

SKIVANS INNEHÅLL

Instrumenthållning • Stråkfattning
Uppvärmningsövning • 12 låtar (Börjar med Blinka lilla stjärna och slutar med Hardrevet.) • Text med utförliga förklaringar • Noter till de 12 låtarna

Dalalåtar för nyckelharpa

"Nyckelharpslandet inom Dalarna har nu sådan omfattning att ett behov har uppstått att ta fram ett häfte med Dalalåtar lämpade för nyckelharpa..."

Så lyder inledningstexten i det häfte med 42 låtar som Dalarnas Spelmansförbund för några år sedan gav ut. Intresset var stort och samtliga häften blev snart slutsålda. Men en ny kopierad upplaga finns nu åter till försäljning.

För urvalet och notskriften svarar bland andra Gulle-John Forslund. Låtmaterialet är blandat, men polskor, valser, marcher etc är samlade gruppvis. Flera orter i Dalarna är representerade: Idre, Särna, Älvdalen, Orsa, Malung, Boda, Enviken, Ore, Hedemora, Säter...

Häftet kostar bara 40 kronor och kan beställas från Dalarnas Spelmansförbund, Kalle Rapp tel 0246 - 225 58, fax 0246 - 225 59 eller e-post kalle_rapp@telia.com

Förlagan till illustrationen på omslaget är nyckelharpspelaren Einar Åsberg. Han fanns avbildad i förra numret av Nyckelharpan.

Sture Möllerman

Bitar efter lövstagubbarna

Lövstatraditionen på silverbasharpa är underrubruken på CD-utgåvan *Bitar efter lövstagubbarna* med Björn och Katarina Björn. Det är 24 bitar som spelats av "lövstagubbarna", inte minst vid brukets midsommardanser. Av låtarna är polskorna i övervägande majoritet, därutöver några valser och ett par schottisar, allt mycket dansant och rytmiskt spelat på silverbasharpa. Många av låtarna går tillbaka till Karl Anderén, Åkerby, men åtskilliga andra spelmansnamn

figurerar på CD:n. Mest namnkunniga är Jan Erik Jansson från Kärven i Hällnäs och Wilhelm Tegenborg, Lövsta bruk, därutöver nämns mer och mindre kända traditionsbärare som alla bidragit till att föra låtarvet vidare. Av texten förstår man, att Kalle Ågren, Elinge, haft en särskild betydelse för Björns spel.

Anderénpolskan, 1, 2 och 3, Anderénvalsen, Tegenborgsvalsen, Leufstapolskan är några av bitarna med egna namn, andra heter Polska efter Nisse eller helt enkelt Schottis. "När jag spelar är takten viktigast, och att bordunen får brumma" – Björns ord bekräftas när man lyssnar, det är härlig dansmusik, de här bitarna efter lövstagubbarna.

Anne-Marie Tärnström

Bosse Lindström enkom

med underrubriken

Låtspel i den egna örtagården.

Det krävs en djärvhet och ett stort mått av självförtroende för att idag som ensam spelman ge ut en hel CD.

Det är var Bosse Lindström från Vattholma har lyckats med. Enkom... Att göra något "på enkom" betyder på uppländska att man gör något med mening, man gör det bara för just den sakens skull.

Bosse är född och uppvuxen i Björklingetrakten norr om Uppsala och kom tidigt i kontakt med flera kända uppländs-spelmän. Sedan ett antal år är han en av medlemmarna i Tensta Spelmanslag.

På denna CD som gjordes i samband med att Bosse var

"veckans artist" på Radio Uppland, Uppsala i maj 2001, framför han 23 låtar ur sin rika repertoire. Där finns låtar av bl a Byss-Calle, Oskar Larsson, August Bohlin, Viksta-Lasse, Eric Sahlström, Ivar och Curt Tallrothl. Flertalet tillhör inte de mest lättspelade och inspelningen skulle säkert ha mått bättre av att några av dessa blivit lämnade åt sidan och givit plats åt enklare varianter.

Annars präglas här Bosses musik i stort sett av ett självsäkert, rytmiskt och klangfullt nyckelharpspel. Han spelar på en kromatisk harpa byggd av Esbjörn Hogmark.

Men – för att vara riktigt ärlig – tycker jag nog att han borde sett över instrumentet innan inspelningen. Det stämmer inte alltid helt rent i det övre registret.

Musiktekniker : Hasse Jansson.

Produktion: Herbgården Music,

018 - 35 25 55

Sture Möllerman

PORTO

Föreningen Nyckelharpan
c/o Möllerman
Riddarstigen 17A
183 30 TÄBY

BSVERIGE
PORTO
BETALT

FÖRENINGSBREV

Föreningen Nyckelharpan c/o Möllerman, Riddarstigen 17A, 183 30 Täby

Söndagskurs i nyckelharpspel

För dig som är fullt betalande medlem och vill förbättra ditt spel

Söndag 18 november kl 09.30 - 16.00

Som tidigare anordnar vi åter en heldagskurs i Bandhagens gymnasiums lokaler. Men denna gång på en söndag.

Lärare blir Ditte Andersson, Uppsala. Mycket erfaren nyckelharppedagog och driven spelman, känd från bl a Ekebyholmskurserna och Eric Sahlström Institutet i Tobo.

Kursen är i första hand ämnad för dig som har kommit lite längre med ditt spel och för att få full utdelning av dagen bör du därför ej vara nybörjare. Deltagarantal är begränsat,

varför du bör anmäla dig så snart som möjligt för att få plats. Vi startar kursen som vanligt med en morgonfika och håller en kort lunch runt tolvslaget. Det blir även en kaffepaus på eftermiddagen.

Kursen kostar 250 kr per person och då ingår även lunch och fika. Anmälan kan endast göras på nedanstående talong som insändes snarast till

Sture Möllerman, Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Välkomna!

*Jag anmäler mig till
Föreningen Nyckelharpans söndagskurs
i Bandhagens gymnasium 18 nov 2001.*

Namn

Adress

Tel